

2. ÜNİTE

DEĞİŞİM ÇAĞINDA
AVRUPA VE OSMANLI

TARİH 11

ARİF ÖZBEYLİ

2.3. OSMANLI DEVLETİ'NDE İSYANLAR VE DÜZENİ KORUMA ÇABALARI

Konunun videosunu

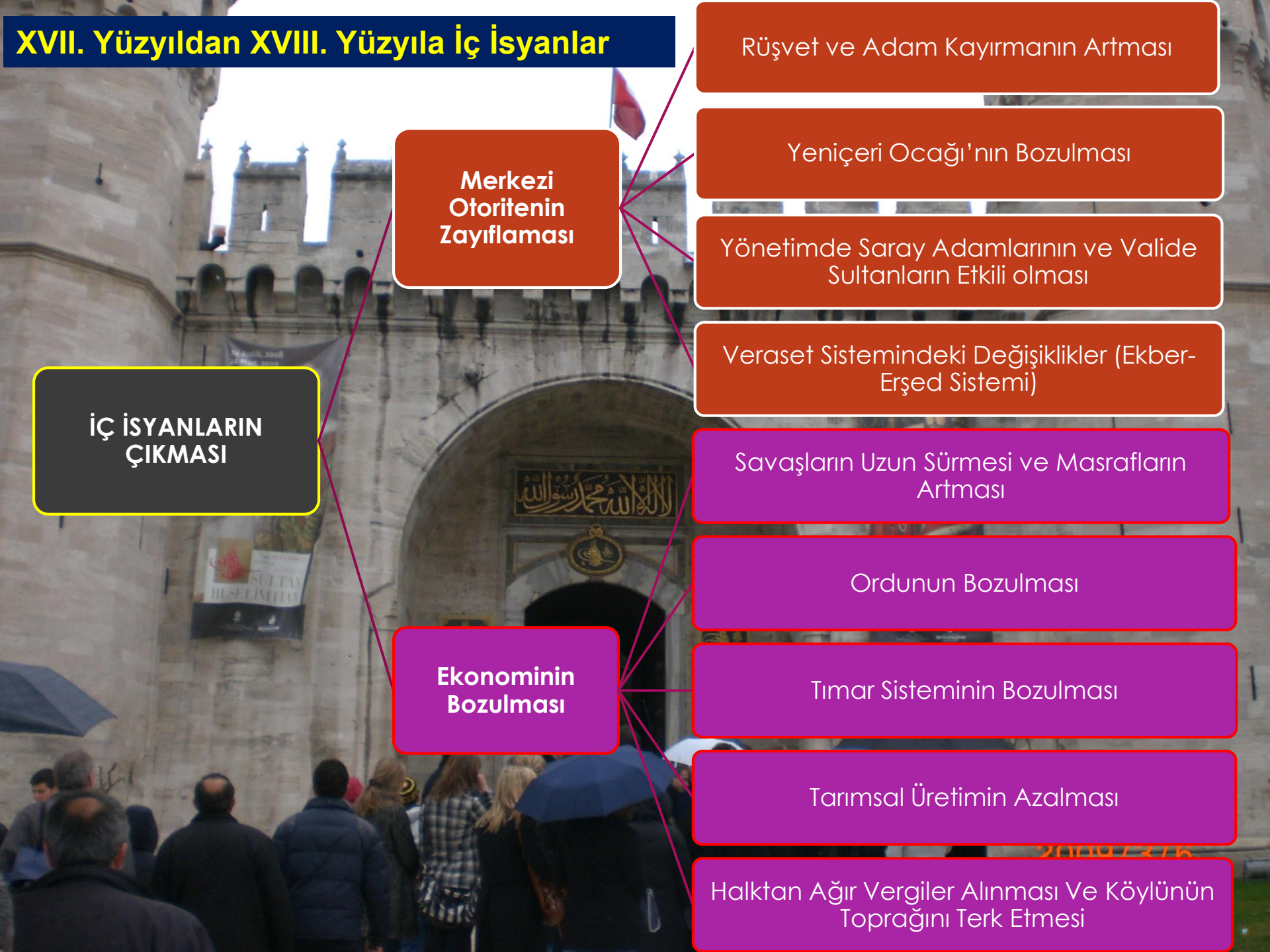
tariheglencesi

adlı

You Tube

kanalından

seyredebilirsiniz.

XVII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla İç İsyanlar

Merkezi Otoritenin Zayıflaması

Rüşvet ve Adam Kayırmanın Artması

Yeniçeri Ocağı'nın Bozulması

Yönetimde Saray Adamlarının ve Valide Sultanların Etkili olması

Veraset Sistemindeki Değişiklikler (Ekber-Erşed Sistemi)

Savaşların Uzun Sürmesi ve Masrafların Artması

Ordunun Bozulması

Tımar Sisteminin Bozulması

Tarımsal Üretimin Azalması

İÇ İSYANLARIN ÇIKMASI

Ekonominin Bozulması

Halktan Ağır Vergiler Alınması Ve Köylünün Toprağını Terk Etmesi

XVII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla İç İsyanlar

► Celâli İsyanları

- Celâli İsyanları, Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde başlamıştır. Bu isyanların, Celâli İsyanları olarak adlandırılması Tokat ve çevresinde isyan eden **Bozoklu Celâl**'den gelmektedir. XVII. yüzyıla kadar devam eden Celâli İsyanları kısa zamanda geniş bir taraftar kitlesine ulaştı. Bu dönemde çıkan isyanların geneline Celâli İsyanları adı verilir.

- Celali isyanlarının **ana sebebi ekonomik düzenin** bozulmasıdır. XVII. yüzyılda uzun süren Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı İran savaşları gelirleri azalttığı için Osmanlı Devleti'nin ekonomisi zayıflamıştır. **Tımar sisteminin bozulması, vergilerin yükseltilmesi, iltizam sistemiyle istenilen sonuca ulaşılamaması, eski askerlerin eşkıyalık faaliyetlerine yönelmesi** gibi nedenler bu isyanların başlıca etkenleridir.
- Celâli İsyanları içinde devleti en çok uğraştıran isyanlar Karayazıcı, Deli Hasan, Tavi! Ahmet, Canbolatoğlu, Kalenderoğlu, Kör Mahmut, Katırcıoğlu ve Gürcü Nebi isyanlarıdır.

► **51.** Osmanlı İmparatorluğu'nda, Celali Ayaklanmaları'nın bastırılması için asi şeflerinin bazıları öldürülmüş, bazılarına yüksek rütbeler verilerek onların devlete bağlılıkları sağlanmaya çalışılmıştır.

► **Böyle bir tutumun,**

► I. benzer ayaklanmaların çıkması,

► II. köklü ıslahata gereksinimin artması,

► III. ülkeyi yönetmenin kolaylaşması

► **durumlarından hangilerine ortam hazırladığı savunulabilir?**

► A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

► D) I ve II E) I, II ve III

2005

Yeniçeri sokakta bir Yahudi'yi
yakalayıp gırtlığına sarılmış :

► « Meğer Meryem Ana'yı siz Yahudiler
öldürmüşsünüz!

Senden onun intikamını alacağım ! »
 demiş.

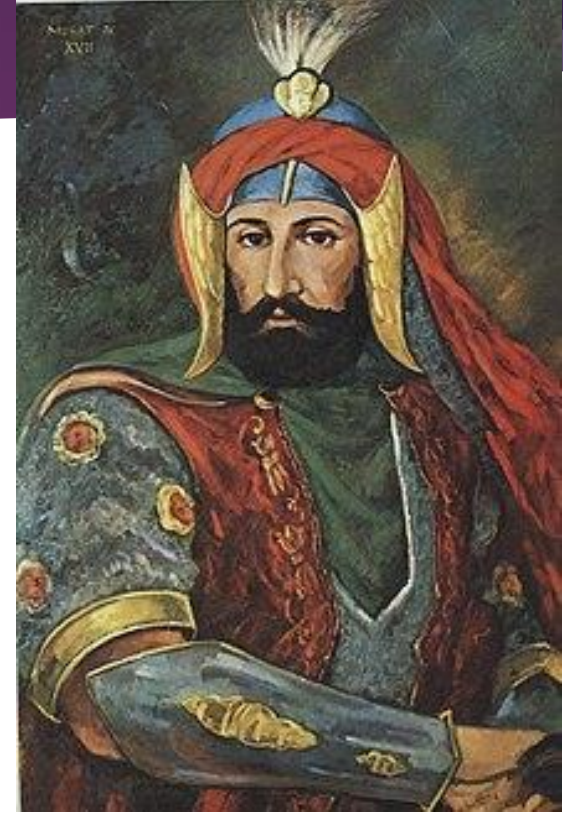
► Korkudan dizlerinin bağı
çözülen Yahudi:

► “Kulun kölen olayım, öldürülen
Meryem Ana değil, İsa
Peygamberdi!” diye kekelemiş.

- ▶ “Olsun demiş yeniçeri , o da bizim hak peygamberimizdir!.”
- ▶ Yahudi “Aman ağam, aradan bin sene geçti!.” diye mürur-u zamandan söz edecek olmuş;ama yeniçerinin niyeti kötü:
- ▶ “Zararı yok, demiş, ben şimdi duyuyorum,şimdi intikam alacağım!”

a-İstanbul isyanları

- Maaşlarının zamanında verilmediğini veya ayarı düşük parayla ödendiğini ileri süren Yeniçeriler ve Kapıkulu Sipahileri tarafından çıkarılmıştır. XVII. yüzyılda İstanbul'da çıkan isyanların en önemlileri II.Osman, IV.Murat ve IV. Mehmet dönemlerinde görüldü.

IV.Murat (1623-1640)

- Yeniçerilerin çıkardıkları isyanlar içerisinde sonuçları bakımından farklı olanlardan biri de **II. Osman Dönemi'ndeki isyandır. Genç Osman**, yeniçerilerin Lehistan seferindeki gayretsizliği üzerine **Yeniçeri Ocağını** kaldırarak düzenli bir ordu kurmak ve devlete çeki düzen vermek niyetindeydi. Bu fikirlerinin duyulması üzerine yeniçeriler isyan etti. **Bu isyan Genç Osman'ın ölümüyle sonuçlandı.**

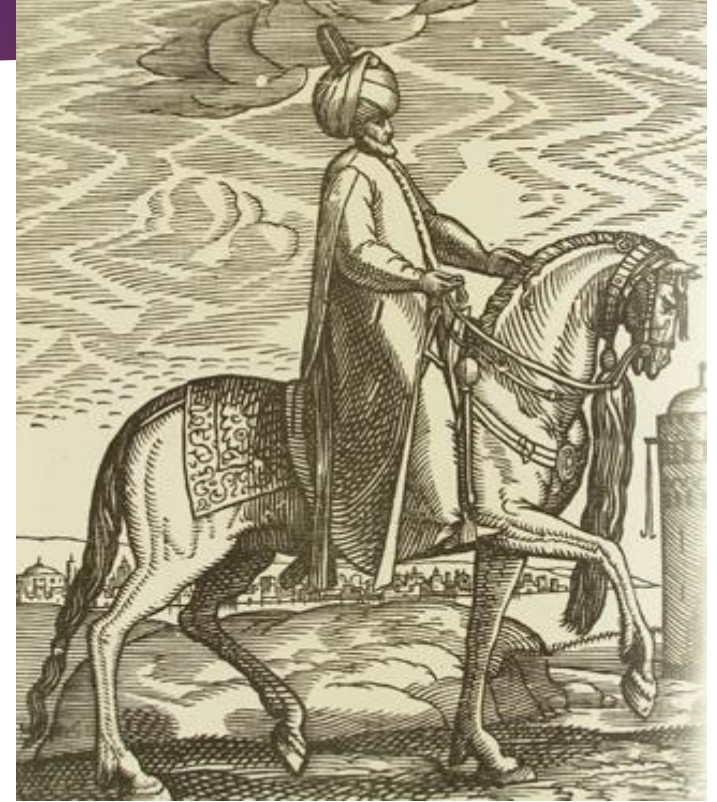
II. Osman (1618-1622)

***Kibir ve peşin hüküm
ilmin iki düşmanıdır.***

c- Diğer İsyancılar (Eyalet İsyancıları)

- Eyalet yöneticilerinin **merkezi otoriteden şikayetçi olmaları ya da bağımsız olma düşüncesi** ile ortaya çıkan isyanlardır. **Erzurum Valisi Abaza Mehmed İsyanı, Eflak, Boğdan, Erdel, Mısır, Yemen isyanları v.b** İsyancılar bastırılırken sebeplerine inilemediği için geçici çözümler getirilmiş, isyanların bastırılması şahıslara bağlı kalmıştır.

BEYLERBEYİ (VALİ)

Suhte İsyanları

- Medreseli İsyanları olarak da anılan **Suhte İsyanları**, XVI. yüzyılda Anadolu ve Rumeli'de halk arasında sosyal gerginliğin bulunduğu bir dönemde cereyan etmiştir. Medreseli suhteler, iş bulamamaktan ve geçim sıkıntısından birçok olaya karışmış ve isyan etmiştir. Medreseli suhtelerin karışıklık çıkardığı yerler, medreselerin ve imaretlerin çok olduğu şehirler ve Anadolu'nun verimli bölgeleridir.

- Medreselerde eğitim gören talebeler isyana katılan diğer kişiler (başbozuk leventler ve çiftbozanlar) tarafından kışkırtılıp tahrik edilmiştir. 1550'li yıllarda başlayan Suhte İsyanları 1559'da daha da artmıştır. Osmanlı Devleti bu isyanları bastırmak için halk arasından muhafaza birlikleri oluşturmuştur. Suhte İsyanları Kanuni Sultan Süleyman'ın son dönemlerinde eşkıyalık hareketlerine dönüşmüştür.

► Suhteler, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde Celâlilerle birlikte hareket etmişlerdir. XVI. yüzyılda Sadrazam Kuyucu Murat Paşa'nın müdahalesi sayesinde Suhte İsyanları etkisini yitirmiştir. Memleketin siyasi, iktisadi ve içtimai durumunun bozulması, medreselilerin eğitim dışı faaliyetlerde bulunmasına neden olmuştur. Bu durum medrese eğitimini ve öğretimini aksatmış ve geriletmişti. Bundan dolayı hem iyi hoca yetişmemiş hem de iyi âlim olmanın arzusunu taşıyan talebe sayısı azalmıştır. Talebeler çalışmadan, bilmeden, kolayından icazet almış; hak etmeden mevki ve vazife alma peşinde koşmuşlardır.

- **Osmanlı Devleti'nde Ekber ve Erşed Sistemi**
- Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren padişahlık ile yönetiliyordu. Padişahlık babadan oğula geçmekteydi. Şehzadeler, yönetimde tecrübe kazanması amacıyla yetiştirilmek için sancaklara gönderilirdi. Şehzadelerin sancaklarda siyasi güç kazanmalarını engellemek ve merkezî otoriteyi güçlendirmek için **I. Ahmet Dönemi'nde (1603-1617)** bu sisteme son verilerek **Ekber ve Erşed Sistemi'ne** geçildi.

I. Ahmet (1603-1617)

► Veraset sisteminde yapılan bu değişikle hanedanın **en büyük (ekber) ve en olgun (erşed) üyesi** padişah olacaktı. Bu uygulamayla şehzadeler arasında taht kavgaları önlenmişti ancak şehzadeler ülke yönetiminde bilgi ve tecrübe kazanmamışlardı. **Bilgi ve tecrübeden yoksun kalan şehzadeler, padişah olunca devlet adamları ve saray kadınlarının etkisi altında kalmışlardı.**

AMASYA

- **Ekber ve Erşed** Sistemiyle şehzadelerin sancağa çıkma usulü sona ermiştir. Böylece şehzadelerin tamamen **saray içinde yetiştiği kafes usulüne geçilmiştir**. Bu usulün olumlu ve olumsuz bazı yanları ortaya çıkmıştır. Olumlu yanı şehzadeler arasındaki **taht kavgalarını önlemesidir**. Olumsuz yanı ise **şehzadelerin devlet yönetimi tecrübesinden uzak kalmasıdır**.

- **Layiha**, Osmanlı Devleti bürokrasisinde taslak veya rapor türü belgelere verilen addır. Özellikle XVII. yüzyıldan itibaren devlet düzeninde açığa çıkan olumsuzlukların giderilmesi için tavsiye niteliğindeki görüş metinleridir.

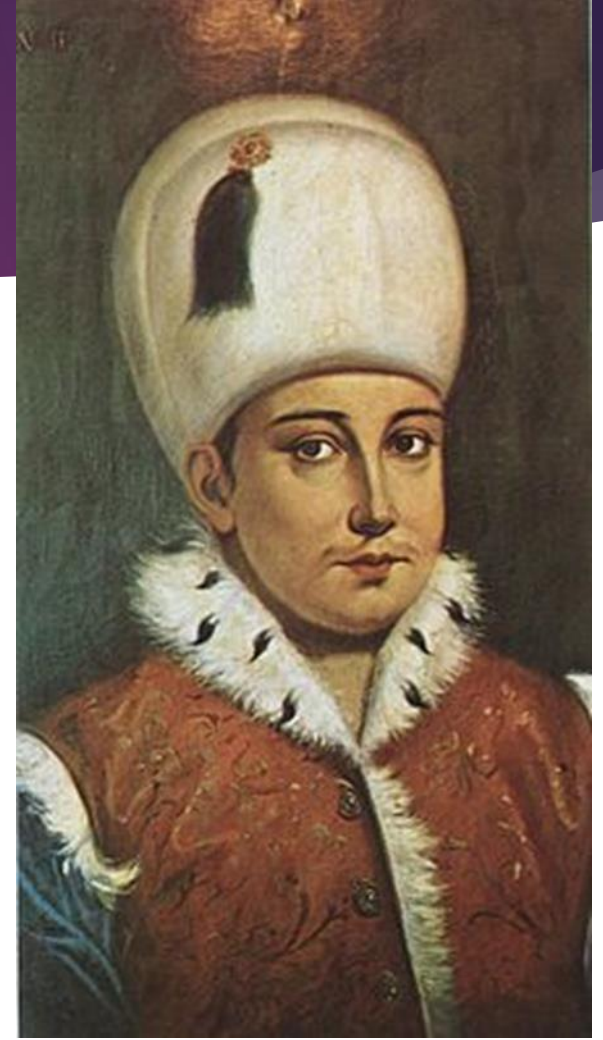
Koçi Bey

- XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yaşanan iç isyanlar, savaşlardaki başarısızlıklar, devlet kurumlarındaki bozulmalar gittikçe artmaktaydı. Bu olumsuzluklar devletin sürekli güç kaybettiğini göstermekteydi. Sorunların temeline inmek amacıyla Koçi Bey , Kâtip Çelebi, Ayni Ali Efendi ve diğer devlet adamlarına raporlar (risale-layiha) hazırlatıldı.

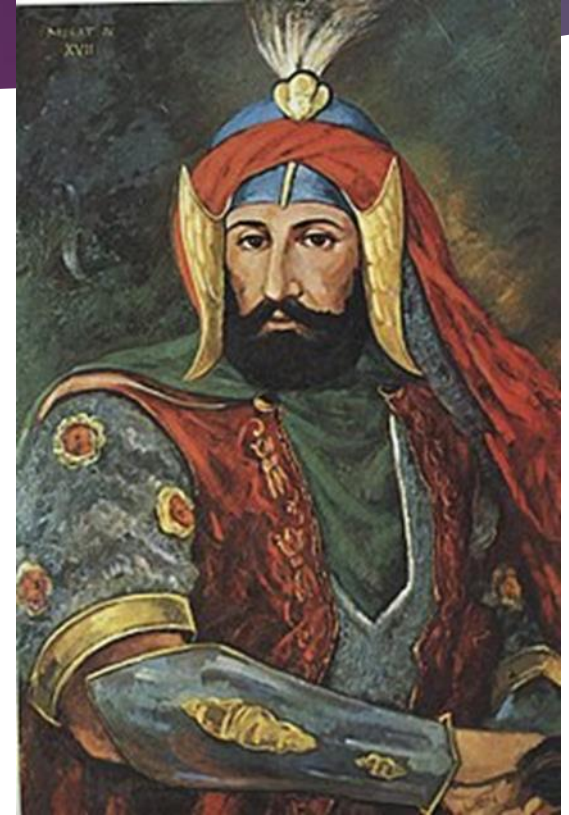

Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa

- Raporların içerikleri dikkate alınarak bu gidişata son vermek ve Osmanlı Devleti'ni tekrar eski gücüne ulaştırmak amacıyla **II. Osman ve IV. Murat** gibi hükümdarlar ile **Tarhuncu Ahmet ve Köprülüler** gibi sadrazamlar döneminde ıslahat yaptı.

- Layihalar, Osmanlı yönetimindeki aksaklıkların nedenini askerî, sosyal ve ekonomik alanlarda sarsılmalara bağlanmaktaydı. Toplumsal sorunlar, gelişmelerin dinamik bir parçası olarak görülemediğinden statik kalıplar içerisinde değerlendirildi. Sorunlara merkeziyetçi bir açıdan yaklaşıldı ve dinamik gelişmeler dikkate alınmadı.

► Layihalarda Osmanlı kadim düzenine dönme düşüncesi ön plandadır. Bu görüşte Osmanlı düzeninin mükemmelliğine olan inançtan dolayı değişiklikler sapma olarak yorumlandı ve ıslahat çalışmaları da mükemmeli yeniden tesis amacına yönelik oldu. Yapılan ıslahatlarda toplumsal düzen geri planda kaldı.

Koçi Bey

- Lale Devri, 1718'de imzalanan Pasarofça Antlaşması ile başlayan ve 1730'da Patrona Halil İsyanı ile sona eren dönemdir. Osmanlı padişahı III. Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlık dönemini kapsayan zevk, eğlence, barış, yenileşme ve sivil reformların görüldüğü bu döneme XVIII. yüzyıl Osmanlı kaynaklarında Lale Devri adı ile bir dönem tanımlaması mevcut değildir.

III. Ahmet (1703-1730)

► İstanbul'da Haliç ve Boğaziçi başta olmak üzere lale yetiştirildiğinden dolayı ilk defa **Yahya Kemal Beyatlı** bu devir için “**Lale Devri**” tabirini kullanmıştır. Batı ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirildiği zaman dilimini ifade eder.

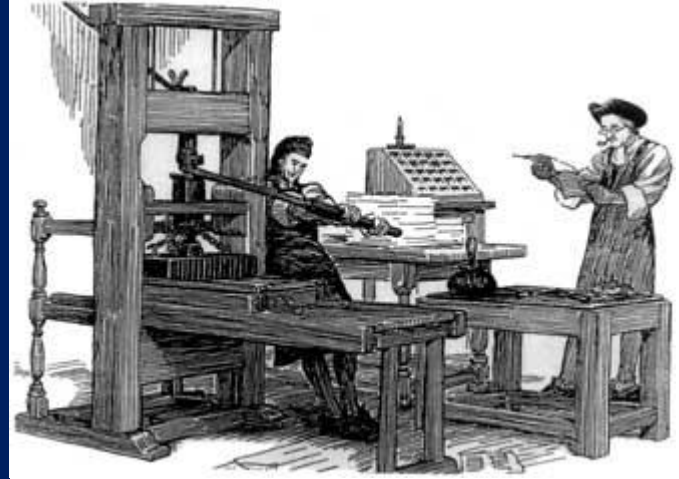

Damat İbrahim Paşa

- Pasarofça'dan sonra artık Avrupa'ya karşı dış politikada gaza yerine savunma ilkesine bağlı politikalar izlemeye başlandı. Osmanlı askerlik tarihinde ilk defa savaştan çok barışı korumak amacıyla Avrupa siyasetiyle yakından ilgilendi. Özellikle de Damat İbrahim Paşa, Avrupa'yı tanımanın Osmanlı dış politikası ve ticareti için önemli olduğuna inanan ve fiilen adımları atan ilk sadrazamdı. Bu doğrultuda İstanbul'daki Avrupa ülkelerinin diplomatik temsilcileriyle düzenli bir ilişki kurdu.

► **Damat İbrahim Paşa** Dönemi'nde eskiye nazaran dışarıya gönderilen elçilerin ve temsilcilerin sayıları ve icraatlarında artışlar görüldü. **Paris, Viyana, Varşova, Lehistan ve Rusya'ya** giden bu elçiler diplomatik ve ticari görüşmelerde bulundular. Elçiler, **Avrupa kültürü, sanatı, sanayisi, tarımı, birlikte askerî-teknolojik gücü ve diplomasisi** hakkında bilgi edindiler. Edindikleri bu bilgileri birer rapor hâlinde İstanbul'a sundular.

► Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Paris elçiliğinin ardından saraya sunduğu raporla Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma hareketleri fiilen başladı. Her şeyden önce İstanbul'da hayat tarzı geniş ölçüde değişti. Paris'ten getirilen planlara göre Kâğıthane çevresiyle Haliç ve Boğaziçi sahillерinde, Üsküdar civarında yeni binalar inşa edildi. İstanbul Kâğıthane yer itibarıyla Osmanlılarda mesire ve eğlence alanıydı. Burada Bizanslılardan kalma bir kâğıt fabrikası da bulunmaktaydı.

► Damat İbrahim Paşa'yı örnek alan birçok Osmanlı devlet erkânı ve zenginleri **yeni konaklar, köşkler ve saraylar** inşa ettirdiler. Bu yeni oluşan muhitteki saray ve köşklerin bahçelerinde ince zevkin ve yüksek kültürün süs **bitkileri, işlemeli çeşmeler ve şadırvanlar** yapıldı. Süs bitkileri arasında özellikle **lale çiçeği** yetiştirilmesine çok önem verildi.

Kağıthane ve Sadabat

Osmanlı'da **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa**'nın başlattığı bu hareketlilik sadece saraylar, köşkler ve eğlencelerle sınırlı kalmadı. **Edirne, Bursa, İzmit, Kütahya, Konya ve Nevşehir**'de imar faaliyetleri yapıldı. Birçok **güzel mimari eserler** inşa edildi. Bu devir Osmanlı düşünce uyanışının başlangıcıydı.

2011-LYS

28. Osmanlı Devleti'nde, 1718 Pasorofça Antlaşması'yla başlayıp 1730 Patrona Halil İsyanı'yla sona eren döneme Lale Devri denir.

Aşağıdakilerden hangisi Lale Devri'nin özelliklerinden biridir?

- A) Bulaşıcı hastalıklara karşı karantina usulünün uygulamaya konulması
- B) Avrupa'daki gelişmeleri yakından tanımak amacıyla yurt dışına elçiler gönderilmesi
- C) Osmanlı Devleti'nin ilk resmî gazetesi Takvim-i Vekayi'nin çıkarılması
- D) Baytar (veteriner) mektebi açılması
- E) İlköğretimin zorunlu hâle getirilmesi

-
- ▶ **4.** Osmanlı Devleti'nde Avrupa'ya ilgi Lale Devri'nde başlamıştır. Bu dönemde Viyana ve Paris gibi Avrupa başkentlerine elçiler gönderilmiştir. Bu elçiler Avrupa'daki her türlü gelişmeyi izlemekle görevlendirilmiştir.
 - ▶ **Bu bilgiye dayanarak, Osmanlı Devleti ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?**
 - ▶ A) Kültürel değişmelere ortam hazırlanmıştır.
 - ▶ B) Avrupa'yı yakından tanıma gereği duyulmuştur.
 - ▶ C) Bilime, askeri alandan daha fazla önem verilmiştir.
 - ▶ D) Batıdan gelecek yeniliklere olumlu yaklaşılmıştır.
 - ▶ E) Daha önce yapılan ıslahatlar yetersiz bulunmuştur.

- Yenileşme politikasının en önemli göstergesi Çelebi Mehmet Efendi'nin oğlu **Mehmet Said Efendi ve İbrahim Müteferrika**'nın gayretleriyle 1727'de İstanbul'da kurulan **matbaadır**. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, yangınlara karşı 1720'de **Tulumbacı Ocağı**'nı kurmak üzere Fransız asıllı Müslüman bir mühendis olan Gerçek Davud'u (David) görevlendirdi.

İbrahim Müteferrika Kağıt Müzesi

- Yalova'da kâğıt imali başladı, İstanbul'da 1725'te bir çini fabrikası kuruldu. İstanbul'da mevcut çuha fabrikasının yanında "Hatayi" ismi verilen kumaşı dokumak üzere bir başka fabrika daha inşa edildi.

- İstanbul'da başta mimari olmak üzere hemen her alanda Fransız tesiri, süsleme sanatında ise **barok ve rokoko** tarzları etkili oldu. **Kasırlar, köşkler ve çeşmeler** inşa edildi. Osmanlı'daki rokoko süsleme, Avrupa rokoko süslemesine benzememekteydi. **Osmanlı rokokosu daha çok mimari eserlerde, kitap tezhiplerinde, mezar taşları, ahşap, eşya ve kumaşlar üzerinde rastlanan ayrı bir üslup oluşturdu.**

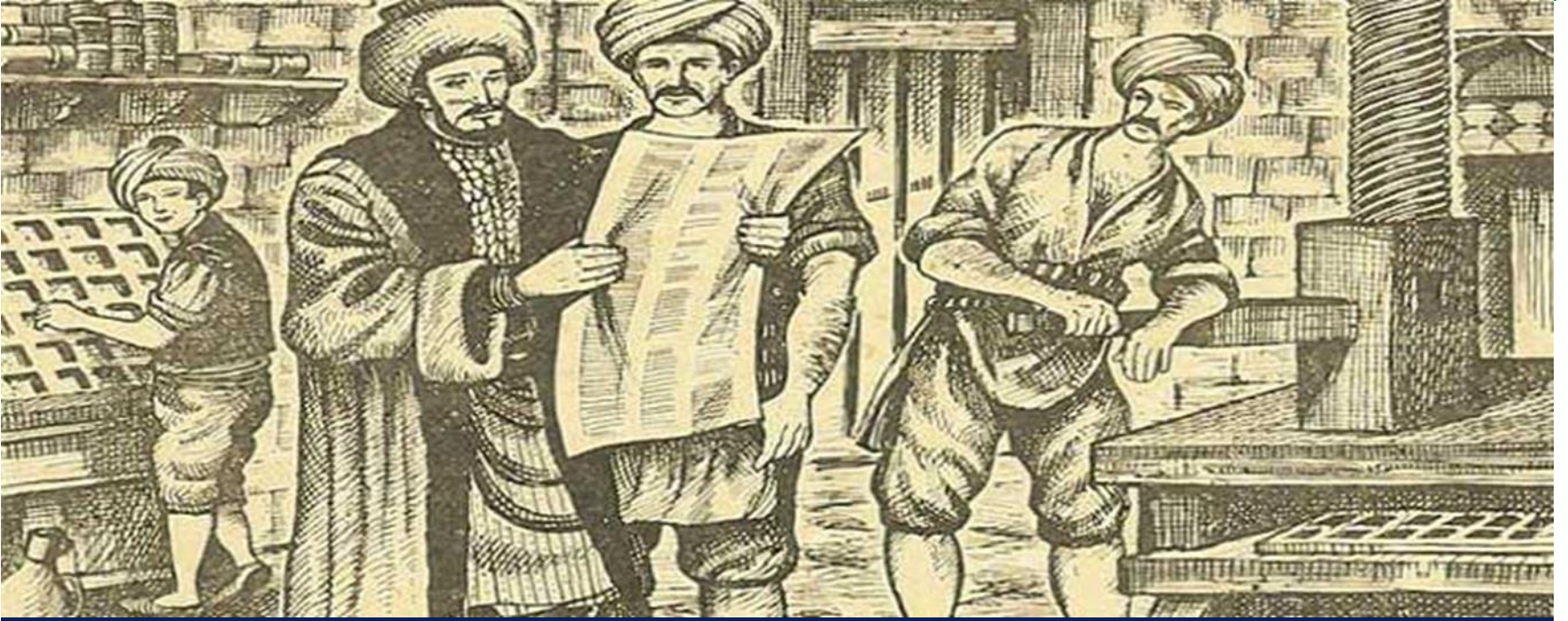
- İlim, fikir ve edebiyat adamlarından kurulu bir heyet devamlı olarak toplanıp **Doğu ve Batı dillerinden tercümeler** yaptılar. Fransızcadan bazı eserler ilk defa bu devirde Türkçeye çevrildiği gibi Türkçeden Fransızcaya tercüme edilerek basılan edebî kitaplar da vardır.

- Deniz yoluyla taşradan gelen yolcuları sağlık bakımından kontrol etmek, yani **karantina usulünü** uygulamak Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Sefaretnamesi'nden sonra önem kazandı.

- İstanbul'da çiçek hastalığını tedavi edebilecek bilgili doktorlar bulunuyordu. Nitekim çiçeğe yakalanan padişahı, devrin doktorları tedavi etmişlerdi. Zenginlerin Batı yaşam tarzı olan eşyaları ithal etmeleri moda olmuştu. Geleneksel alçak divanların yerini koltuk ve iskemle almıştı. Pantolon giymek moda hâline gelmişti. Batılı ressamalar zengin Osmanlıların portrelerini yapmışlardı.

Matbaanın Geliştirilmesi ve Osmanlıya Gelişi

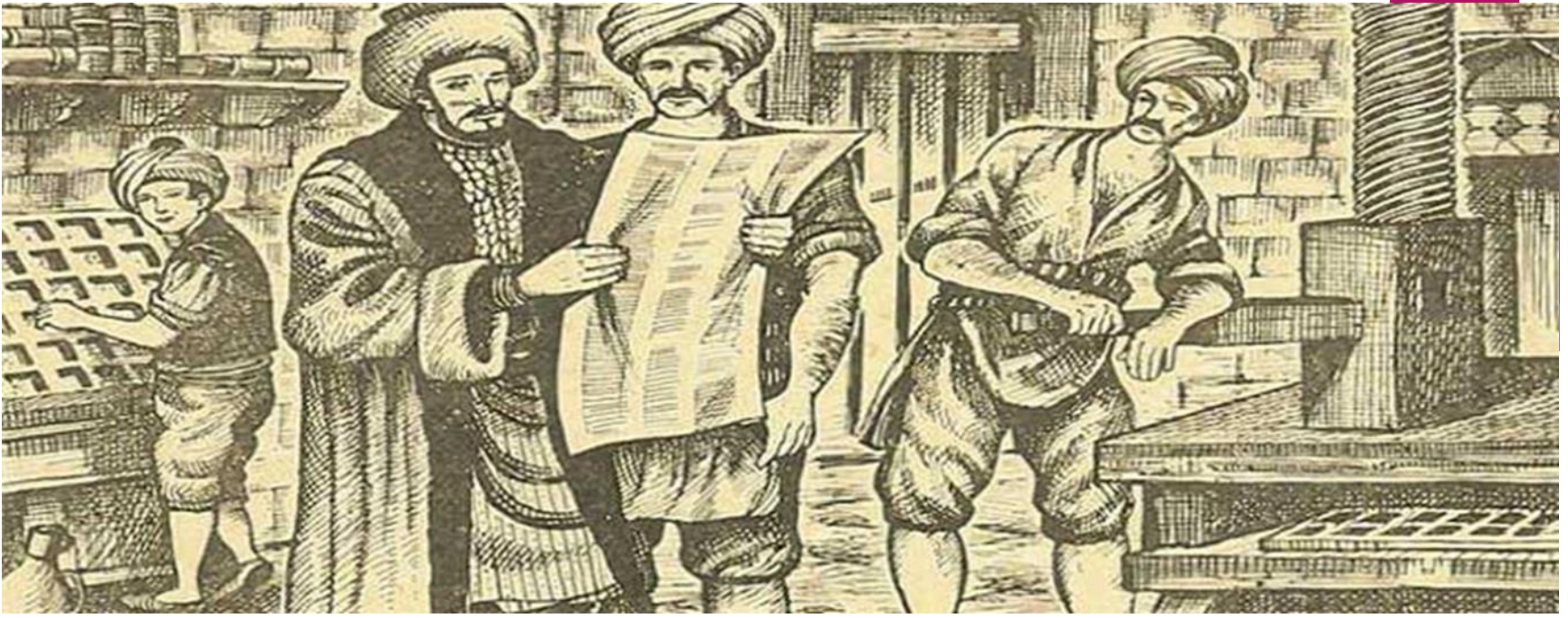
- Matbaacılık, bir kalıp ve boya vasıtası ile bir şeklin bir yüzey üzerine çok miktarda kopyasının çıkarılması ve kitap meydana getirmede kullanılan tekniktir. Kağıdı icat eden Çinliler, matbaayı da ilk olarak kullanmışlardır. Bunu ilk olarak kullanan, kâğıdı da ilk icat eden Çinlilerdi.

- Çin basım tekniğinin yetersizliği ve geniş yazılara uygun olmaması nedeniyle arayışlar başlamıştı. Almanya'nın Mainz (Meynz) kentinde **Johann Gutenberg (Yohen Gutınberg)** hareketli harflerle baskı tekniğini 1440'lı yılların sonuna doğru buldu ve 1452- 1455 yılları arasında hareketli harflerle iki ciltlik İncil basıldı.

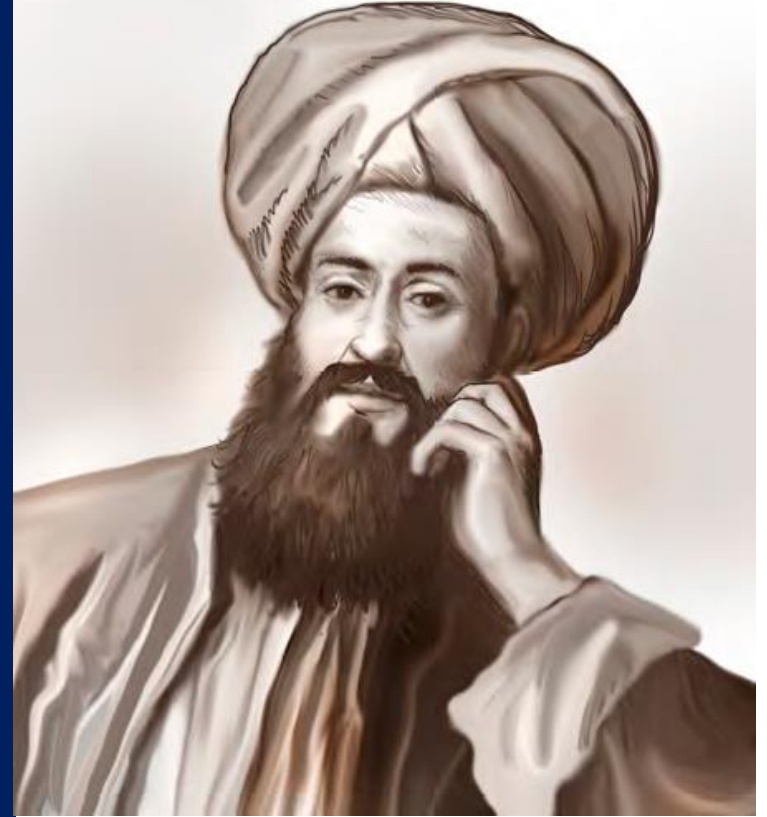

- Avrupa’da kâğıt ve matbaa kullanılınca düşünce ve bilgi hızla yayıldı. **Rönesans’ın doğuşu ve yayılışı matbaanın icadıyla yakından ilgiliydi.** Bu dönemde kitap yazma niteliklerini taşıyan bilim adamı veya düşünürlerin, kendilerini himaye edenlerden bağımsız olarak yazabilme ortamını elde etmeleri, **düşüncenin özgürleşmesinde** son derece etkili oldu.

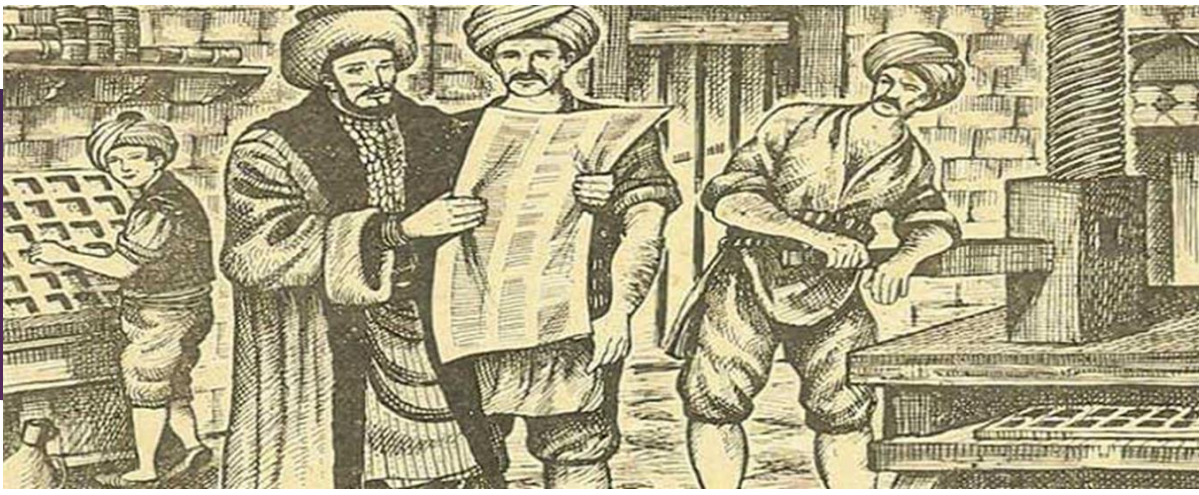
► İstanbul'da ilk Rum matbaası Hristiyan kiliseleri arasındaki mücadelenin bir aracı olarak kurulmuş ve matbaacılık faaliyetine Londra'da başlayan **Rum rahibi Nicodemus Metaxas (Nikodmus Metakis)** tarafından **1627**'de açılmıştı. Beyoğlu'nda faaliyete geçen bu matbaanın **bastığı ilk eser "Museviler Aleyhine Bir Risale"** adlı eserdir.

► **İbrahim Müteferrika** Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumun düzeltilebilmesi için neler yapılması gerektiğini ve bunların nasıl yapılacağını ifade etmiştir. Bu düşünceleriyle **Sadrizam İbrahim Paşa**'yı etkilemiştir. İlk önce bir matbaanın önemini anlatmak için kitap basımının faydalarını içeren "**Vesîletü't Tıbbâ'yı**" hazırlayarak sadrazama sunmuştur.

İbrahim Müteferrika

- İbrahim Müteferrika ile Mehmet Said Efendi'ye, III. Ahmet'in fermanı ve şeyhülislamın fetvası ile ilk Türk matbaasını kurma izni verildi. İlk Türk matbaasını İbrahim Müteferrika kurdu ayrıca bu matbaada bastığı birçok kitabın yazarlığını ve düzenlemesini de yaptı. Müteferrika'nın Yavuz Selim Sementi'ndeki evinde kurulan matbaada, ilk kitap 1729 yılının başlarında basıldı. Basılan eser, kaynaklarda “Vankulu Lugatı” adıyla geçen “Sihahul Cevheri” tercümesiydi.

► **Müteferrika**'nın ölümüne kadar idaresi altında kalan matbaada tarih, coğrafya, dil gibi konularla ilgili on yedi kitap basılmıştı. Matbaanın ilk kitapları bin beş yüz adet kadar basılırken sonrakilerde bu sayı beş yüze inmişti. Bunda basılan kitapların satılamamasının rolü vardı.

İbrahim Müteferrika bastığı kitapların büyük bir kısmına ilaveler ve açıklamalar yapmış, bazılarına ise notlar ve haritalar ekleyerek kitapları zenginleştirmiştir.

► Kâtip Çelebi

- Kâtip Çelebi 1609- 1657 yılları arası yaşamış, XVIII. yüzyıl Türk bilim dünyasının pozitif ve hür düşünceyi savunan ismidir. Bilimsel çalışmalarıyla Türk tarihinde ve Batıda ilgi uyandırmıştır. Asıl ismi Mustafa olan Kâtip Çelebi hacca gittiği için “Hacı Halife Kalfa” olarak tanınmıştır

► **Hikmet** de denilen felsefeye duyduğu ilgi Kâtip Çelebi'nin ilmî kişiliğinin oluşmasında etkin rol oynamıştır. Bu nedenle **akli ilimlerin gerekli olduğu** konusunu ele almıştır. Gerçekleştirilmek istenen amaçlara ulaşmak için bütün ilim dallarının birer araç olduğu düşüncesini savunmuştur. Bu tutumunu hikmet ile **şeriat ilimleri (akli-naklî)** arasında kurulması gereken dengeye işaret ederken daha da netleştirmiştir.

- Kâtip Çelebi Osmanlı'daki durağanlığın ve Avrupa'daki bilimsel canlılığın farkına varmıştır. Kendi imkânlarıyla Batı kaynaklarını incelemeye çalışırken diğer yandan da Osmanlı bilim geleneğinin durağanlığını aşmak için çalışmalar yapmıştır. Bir bilim adamı olan Kâtip Çelebi, devlet meselelerine ait konularda görüşlerini belirtmekten çekinmemiştir. Kendisine göre eksik veya yanlış olan herhangi bir meseleyi uygun ve ciddi bir üslup ile kaleme almış ve bunlara ilişkin çözüm yollarını da ortaya koymuştur.
- “DüstûrülAmel” adlı risalesinde devlet düzenine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur.

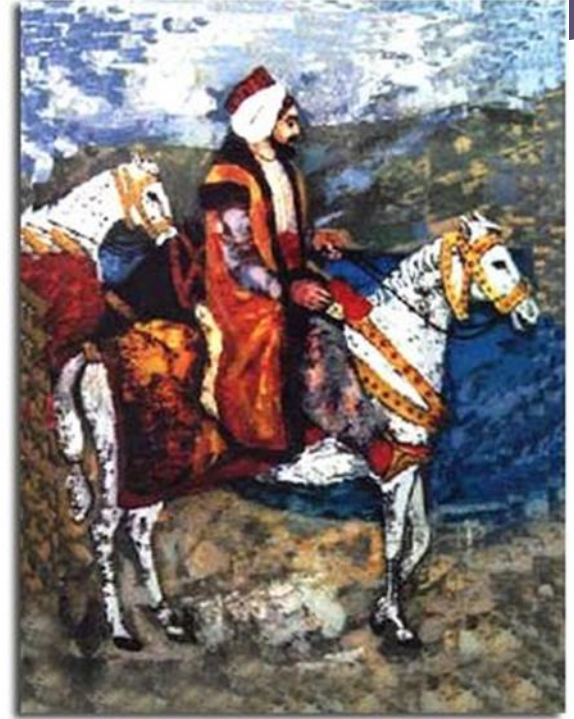
► Avrupalıların, özellikle Yunanlıların coğrafya konusundaki bilgileriyle İslam yazarlarının bilgilerini kıyaslayıp "**Cihannüma**" adlı eserini hazırlamıştır. Eserlerinin yazımında kaynak yetersizliği karşısında Latince yazılı eserleri çevirerek kullanmıştır. Müslümanları, komşuları olan Hristiyan milletlerin durumlarından haberdar etmek için Hristiyan milletlerinin hükümdarlarını ve her birinin idare tarzını yazmıştır..

► Cihannüma'da Osmanlı Devleti'nde başlayan bazı siyasi, sosyal ve ekonomik bozukluklara değinen Kâtip Çelebi, bu konuda birtakım çözüm önerileri de sunmaktadır. Devletin sosyolojik bir tanımını yapmakta ve devletin devamını insanlar için dünya huzurunun ve saadetine en önemli şartı saymıştır. Kâtip Çelebi ayrıca ilimde taassubun (bağnazlık) sakıncalarından bahsederek ilim hayatında ret ve inkâr yoluna gitmeden ve taassuba düşmeden her kaynaktan tahliller yaparak yararlı olanın kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

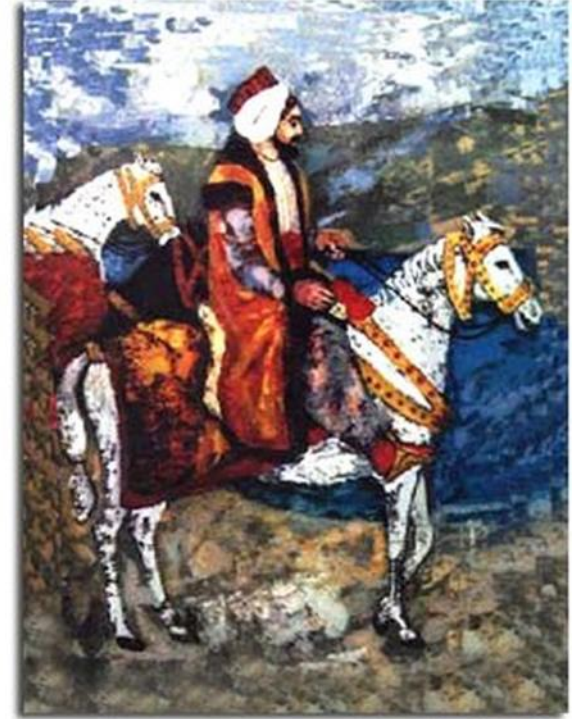
Evliya Çelebi

- Evliya Çelebi 1611- 1685 yılları arasında yaşamış Türk tarihinin en önemli seyyahlarından biridir. Hayatı hakkında bilinenler seyahat hatıralarını topladığı on ciltlik muazzam eserine dayanır. Evliya Çelebi, medrese eğitiminin yanı sıra Evliya Mehmet Efendi'den hafızlık ve babasından hattatlık eğitimi aldı. Ardından saraya kabul edildi ve Enderun'da tahsilini sürdürdü. İslam ve Osmanlı bilimleri ve sanatları, Kur'an- ı Kerim okuma ve müzik konusunda da eksiksiz bir eğitim aldı.

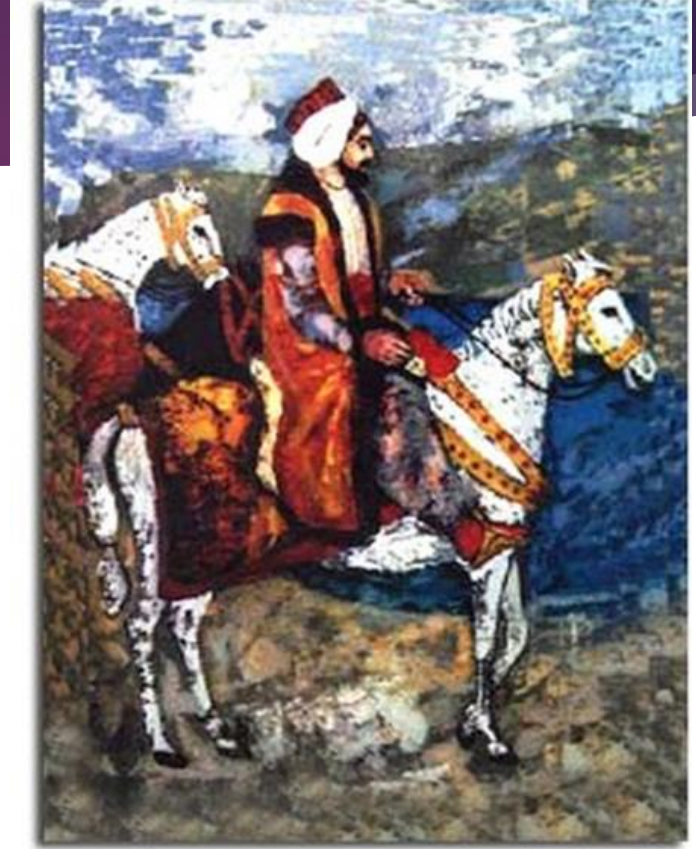
Evliya Çelebi

- Güzel sesi ve eğlendirici tarzıyla Sultan IV. Murat'ın dikkatini çekti. Eserindeki bilgilerden iyi ata bindiği, iyi cirit oynadığı, gayet çevik ve hareketli bir insan olduğu, herkesle iyi geçindiği, hoş sohbet ve nüktedan olduğu, katıldığı meclislerde sözü dinlenen biri olduğu anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi, iyi bir eğitim almanın yanı sıra zamanının geçerli yabancı dilleri olan **Arapça, Farsça, Rumca ve bir miktar da Latince** öğrenmiştir.

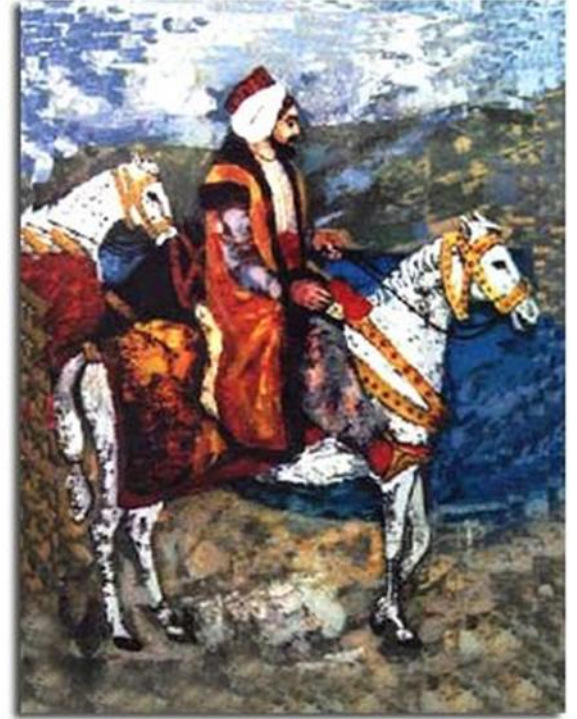
Evliya Çelebi

► Evliya Çelebi hiç evlenmemiştir. Gezmeye düşkünlüğü dolayısıyla gezmek için her sebepten faydalanmış ve bütün ömrü boyunca gezmiştir. Seyahatname isimli eserinde "Rum, Arap, Acem, İsveç, Leh ve Çek'te 7 iklim, 18 padişahlık yerini 51 yıl boyunca gezip dolaştığını" anlatmıştır.

Evliya Çelebi

- Evliya Çelebi, **Seyahatname**'yi 1630-1681 tarihleri arasında yazdı. Eseri yazmaya **İstanbul'dan başlayan Evliya Çelebi**, Osmanlı Devleti'nin topraklarında ve komşu ülkelerde yaptığı seyahatleri anlatır. **Seyahatname**, Osmanlı dünyasının geniş bir coğrafi panoraması ile yerleşim yapısını tarihi perspektiften verir. **Seyahatname**, Osmanlı Devleti'nin adeta fiziki yapısının yazıya dökülmüş bir maketini ortaya koymak için kaleme alınmış bir eserdir.

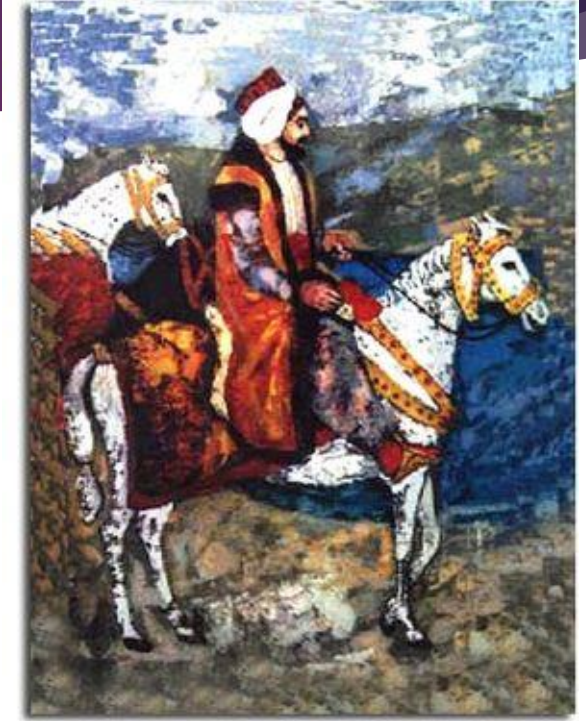
Evliya Çelebi

- Eserde müellifin (yazar) gayrimüslimlerin yaşayışına ve kültürüne ait pek çok örnek yer alır. Özellikle Balkanlar, Orta Avrupa ve Filistin'deki kiliseleri büyük bir merakla gezen Evliya Çelebi Müslümanlarla Hristiyanları karşılaştırır. Her iki dünyayı karşılaştırarak yaptığı gözlem ve değerlendirmeler nispeten erken bir tarihte Osmanlı dünyasında ötekine bakışı yansıtır.

Evliya Çelebi

- Seyahatname, çok yönlü bilgiler, yapı, dil ve üslubundaki çeşitlilik, çok tarzlı anlatım ile şaşırtıcı bir üsluba sahiptir. **Evliya Çelebi**, bugün otuz beş ülkeyi kapsayan XVII. yüzyıl fiziki ve siyasi coğrafyasına **tanık olmuştur**. Evliya Çelebi, elli bir yıllık dönemi anlattığı eserinde araştırmacı kişiliği ile gerçek ve kurmaca anlatımı ustaca kullanmıştır.

Evliya Çelebi

► Naima Efendi

- Naima Osmanlı Devleti'nin ilk resmî tarihçisi, vakanüvisidir.

1655-1716 yılları arasında

yaşadı. Asıl ismi Mustafa'dır.

Naima ise mahlasıdır. Naima

Tarihi isimli eseri, içerik

itibariyle olayları kronolojik bir

sıra içerisinde nakleden geleneğe

sıkı sıkıya bağlıdır. Eserde bin

dört yüz başlık yer almaktaydı.

- ▶ Olaylar uzun uzadıya anlatılırken çok yönlü değerlendirmeler yaparak kişiler ve kurumlar hakkında önemli bilgiler vermiştir.
- ▶ Tarihçi sıfatıyla ele aldığı metni dikkatli şekilde yer yer karşılaştırmalar yaparak ve sözlü kaynaklara başvurarak şekillendirmiştir. Kullanılan eserlerin isimlerini zikretmiştir. Eserde gelecekte olabilecek olayların kurgusu vardır. Eserin başka bir özelliği ise olayın perde arkasını sağlıklı bir şekilde neden sonuç ilişkisi içinde vermesidir.

- Naima Efendi, yöneticilerin ve kurumların birbirine muhalefet etmesinin kutuplaşmalara, bunun da yönetim zafiyetinin ortaya çıkmasına neden olduğunu belirtmiştir. Bu durum ise Osmanlı Devleti'nde kurumsal, toplumsal ve ekonomik açıdan çalkantılı olayların yaşanmasına neden olmuştur.

- Sistemdeki bozukluklara müdahale edebilen ve tarih bilen kişilere ihtiyaç olduğunu savunan **Naima**'ya göre devletlerin ve toplumların kuruluş, yaşayış, olgunluk ve yıkılış sebeplerini bilmeyen kişiler kendi devleti için de herhangi bir tedbir alamaz.

► Naima, hayatı boyunca Osmanlı Devleti'ni ölümden kurtaracak büyük adamı ve adamları aradı durdu. Ona göre öncelikle bu vasıflara yönetici sınıf sahip olmalıydı. Özellikle devletin beyni olan sultan, vezir, ve müftü gibi yöneticiler eğer bu vasıflara sahip değilse diğer sınıflar bunlara bağılı olarak hastalanmış demektir.

► Naima'ya göre her türlü sosyal değişmeye ön ayak olan; iradeli, zeki, akıllı ve parlak bir dehaya sahip olan büyük adamların yetiştirilmesi için gerekli özen gösterilmelidir. Modern ve sosyal düşünce için yeterli olan yapılmalıdır. Bu nedenle de Naima, büyük adamı öncelikle yöneticiler arasında aramıştır.

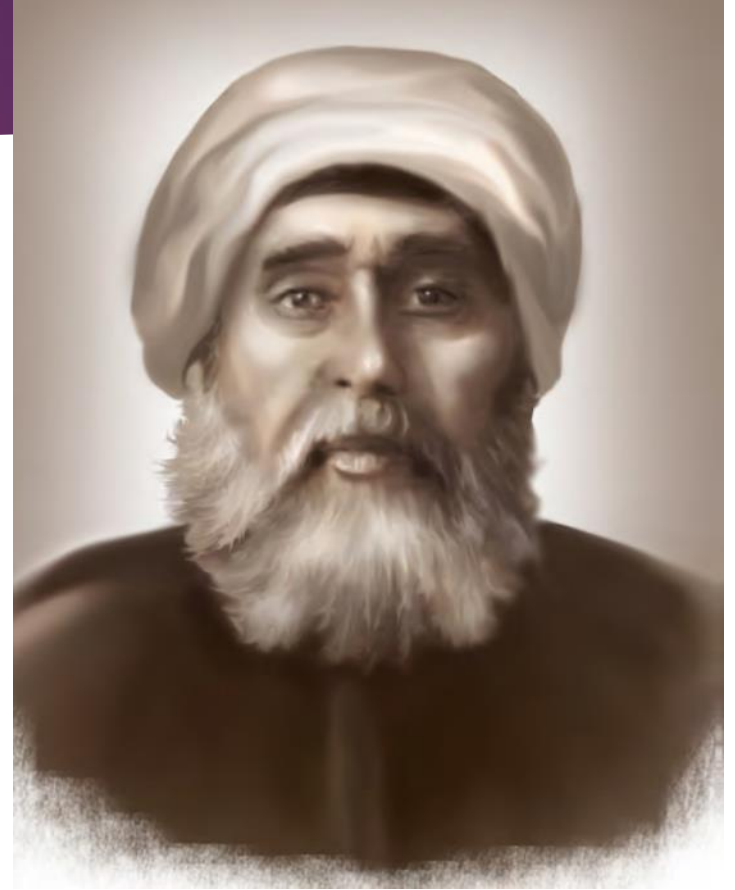
- Ona göre devlet için en zararlı şey, uzun savaşlar ve devlet adamlarının aralarındaki görüş ayrılığıdır. XVII. yüzyılın Osmanlı yöneticileri ve aydınlarını asrın gereklerine göre hareket etmeye çağıran Naima, devrin sosyal değişimleri karşısında modern düşünceye sahip biridir. Hem dinî hem de sosyal bir ıslahatçı olarak üzerinde en fazla durduğu konu liderlik konusudur.

► Devletin yaşama şartı siyasettir. Siyaset şerî ve akli kısımlardan oluşur. Devletin yıkılması bu siyasetin akli kısımlarının yozlaşmasındandır. Zaman devamlı değişme hâlinedir, geçmişten örnek alıp durumu düzelterek geleceğe ışık tutulmalıdır. Olayları kadere bırakıp sonucu beklenmemelidir.

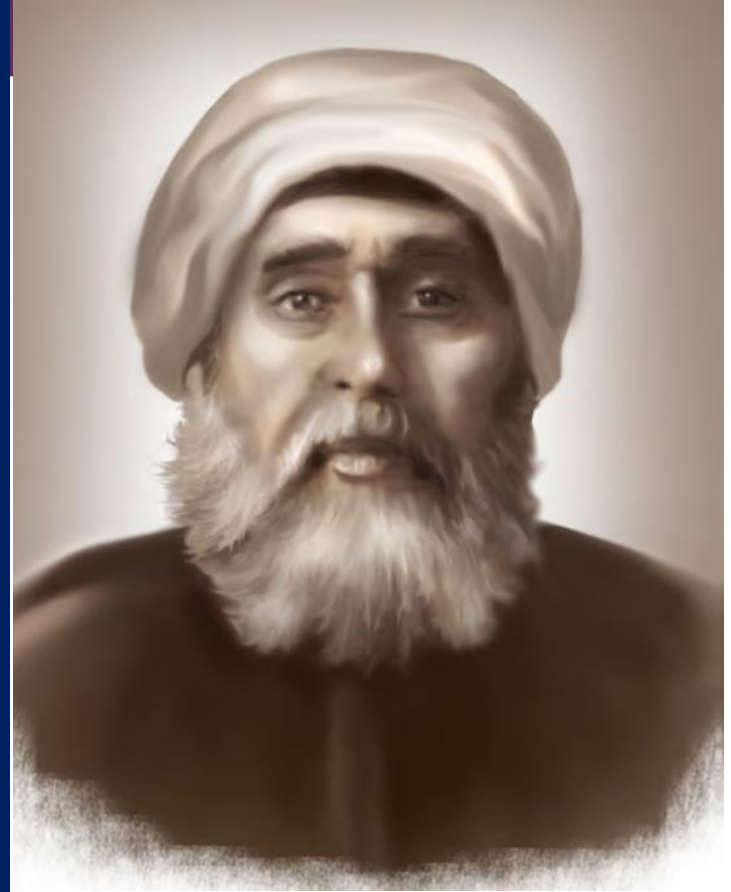

- XVIII. yüzyılın önemli bir düşünürü olan **Mehmet Esad XVIII. yüzyılın** ilk yarısında büyük bir üne kavuşmuştur. Devrin bilginleri tarafından Esad Hoca, Esad Efendi olarak anılmıştır. Yunanistan'ın Yanya şehrinde doğduğu için eserlerinde "**Yanyavi**" mahlasını kullanan **Esad Efendi 1731**'de vefat etmiştir.

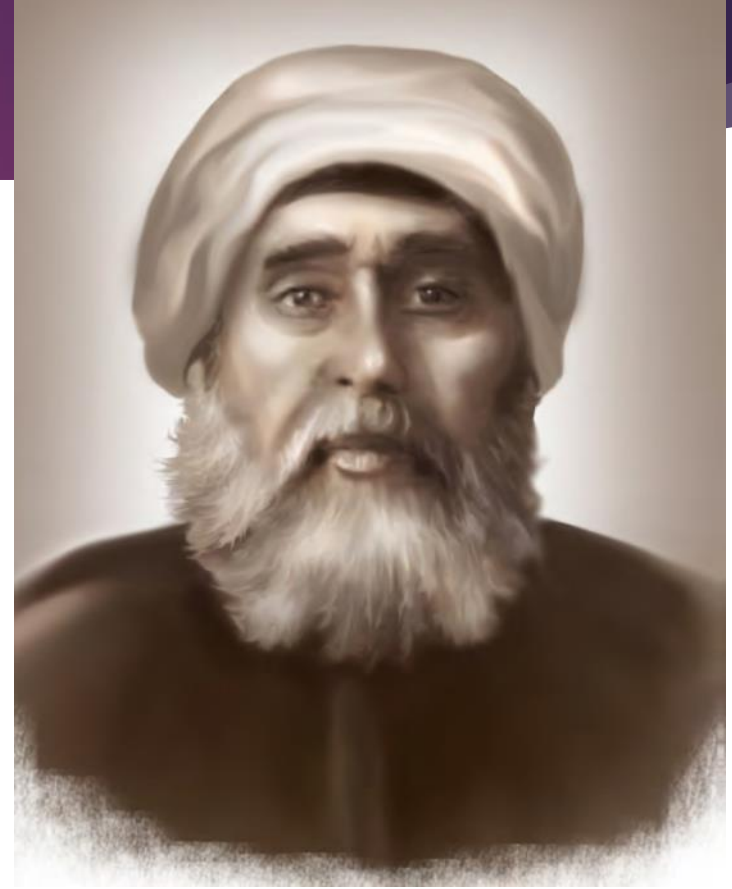

► İlk eğitimini Yanya'da aldı, medrese tahsilini de İstanbul'da tamamladı. İlme karşı arzusu ve üstün zekâsıyla kısa zamanda dikkatleri üzerine çekti. Mantık, felsefe, kelam, matematik, astronomi ve Öklid geometrisi alanlarında dersler aldı. Müderrislik ve kadılık görevlerinde bulundu. Matbaada basılacak eserlerin tashihi (düzeltme) için teşkil edilen heyetin ve tercüme kurulunun üyeleri arasında yer aldı. III. Ahmet'in Topkapı Sarayı'nda kurduğu kütüphanede vazifelendirildi. Pek çok öğrenci yetiştirdi.

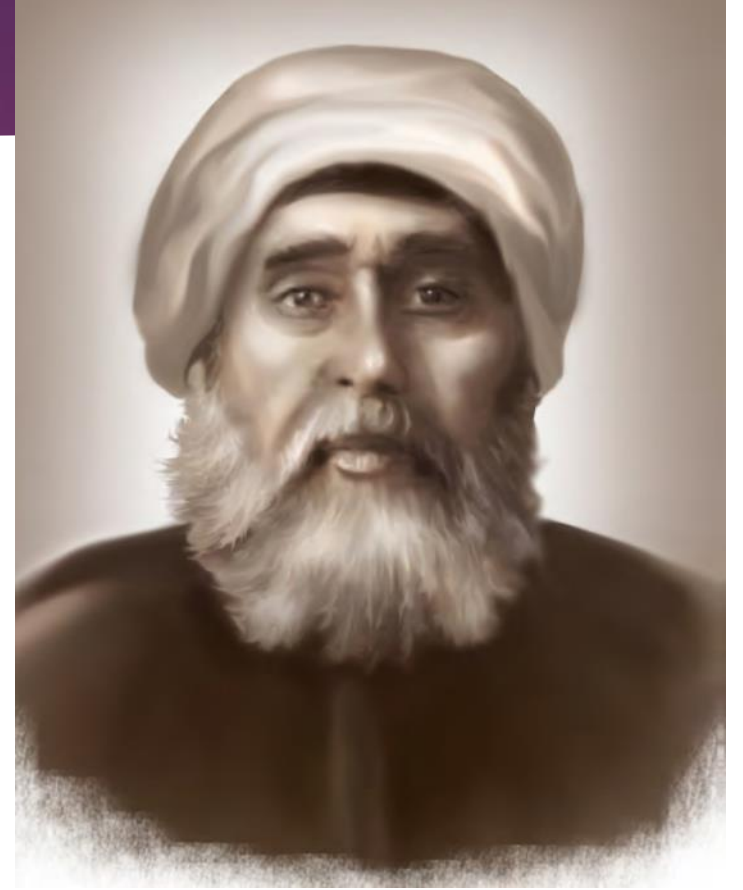
► Lale Devri'nin en önemli ilim ve fikir adamlarından biridir. Eserleri, yetiştirdiği öğrenciler, yaptığı görevler ve özellikle **felsefe ile mantık alanında Aristo'nun bazı eserlerini Grekçe'den Arapçaya çevirip yorumlaması ile tanındı**. Bilgi ve birikimiyle ulema ve devlet adamlarının takdirini kazandı. Devrinin âlimleri kendisine “**Muallim-i Salis (Üçüncü Öğretmen)**» unvanını verdi.

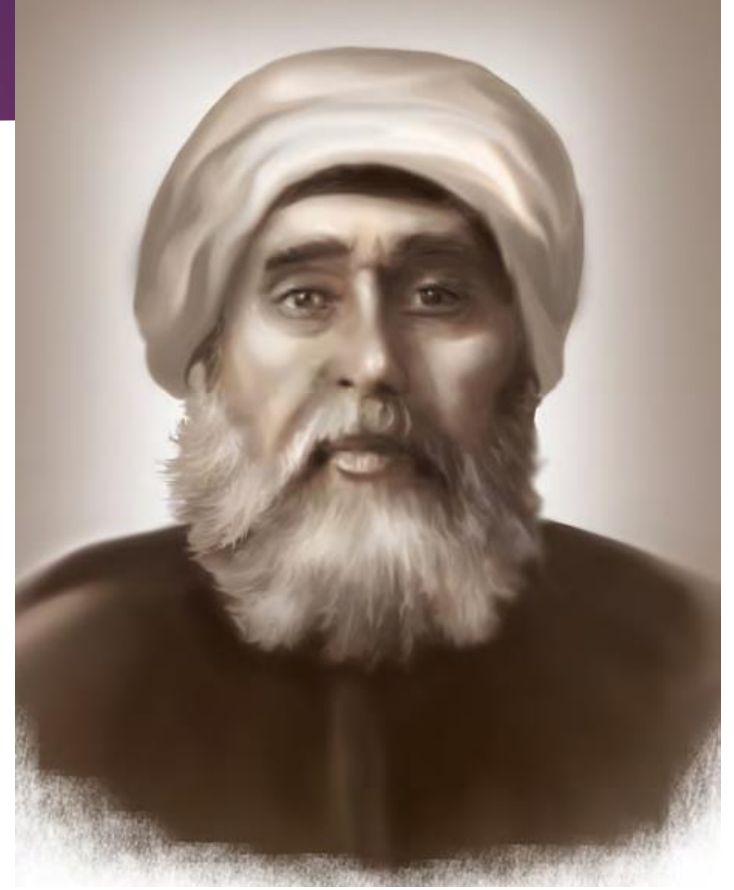
► Arapça, Farsçanın yanında
Grekçe ve Latince de bilen
Esad Efendi, XVIII. yüzyılın
ilk çeyreğinde **Sadrizam**
Damat İbrahim Paşa'nın
öncülüğünde başlatılan
yenileşme hareketleri
çerçevesinde **Grekçe'den**
tercüme yapan heyetin
başkanlığına getirildi.

► Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın isteğiyle Aristo'nun “Fizika” eserini İoannis Kottinius'un (Ayenis Kottinus) yorumunu esas alarak Arapçaya çevirmiştir. Bu çeviriye bazı görüşler eklemiştir. Bu esere “Talimü's Salis” adını vermiştir. Günümüze kadar gelen çeviri ancak Fizika'nın ilk üç kitabıdır.

► Çeviride Yeni Çağ'ın buluşlarından teleskop ve mikroskoptan söz etmiştir. Esad Efendi'ye göre insanın sahip olduğu yetenekler eğitim ve öğretimle geliştirilip disipline edilince o insan günlük hayatta, bilim ve sanatta daha başarılı olur. Bu fikri temellendirmenin ve tutarlı hâle getirmenin yolu mantık ilminden geçer.

Osmanlı İlim ve İrfan Geleneğinde Yenilik Arayışları

Kâtip Çelebi

Akli ilimlerin gerekli olduğu konusunu ele almıştır.

Gerçekleştirilmek istenen amaçlara ulaşmak için bütün ilim dallarının birer araç olduğu düşüncesini savunmuştur. Bu tutumunu hikmet ile şeriat ilimleri (akli-naklî) arasında kurulması gereken dengeye işaret ederken daha da netleştirmiştir.

Evliya Çelebi

Evliya Çelebi, Seyahatname'yi 1630-1681 tarihleri arasında yazdı. Eseri yazmaya İstanbul'dan başlayan Evliya Çelebi, Osmanlı Devleti'nin topraklarında ve komşu ülkelerde yaptığı seyahatleri anlatır. Seyahatname, Osmanlı dünyasının geniş bir coğrafi panoraması ile yerleşim yapısını tarihi perspektiften verir.

Naima Efendi

Naima Osmanlı

Devleti'nin ilk resmî tarihçisi, vakanüvisidir. Tarihçi sıfatıyla ele aldığı metni dikkatli şekilde yer yer karşılaştırmalar yaparak ve sözlü kaynaklara başvurarak şekillendirmiştir. Kullanılan eserlerin isimlerini zikretmiştir. Eserde gelecekte olabilecek olayların kurgusu vardır. Eserin başka bir özelliği ise olayın perde arkasını sağlıklı bir şekilde neden-sonuç ilişkisi içinde vermesidir.

Yanyalı Esad Efendi

Aristo'nun bazı eserlerini Grekçe'den Arapçaya çevirip yorumlaması ile tanındı. Devrinin âlimleri kendisine "Muallim-i Salis (Üçüncü Öğretmen)" unvanını verdi. Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın isteğiyle Aristo'nun "Fizika" eserini İoannis Kottinius'un (Ayenis Kottinus) yorumunu esas alarak Arapçaya çevirmiştir. Bu çeviriye bazı görüşler eklemiştir. Bu esere "Talimü's Salis" adını vermiştir.

tariheglencesi

Kanalımıza abone olup, destek olabilirsiniz.